

Олег Павлишин

кандидат історичних наук, доцент

Львівського національного університету імені Івана Франка

Oleh Pavlyshyn

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Ivan Franko Lviv National University,

pavlyshynoleh@yahoo.com

**Документи до історії підписання
Передвступного договору між Українською
Народною Республікою і Західно-Українською
Народною Республікою
(м. Фастів, 1 грудня 1918 р.)**

**Documents on the history of signing the Pre-
Accession Treaty between the Ukrainian People's
Republic and the Western Ukrainian People's
Republic
(Fastiv, December 1, 1918)**

Публікація висвітлює текст і протокол перемовин щодо підписання Передвступного договору між Українською Народною Республікою і Західно-Українською Народною Республікою у м. Фастів 1 грудня 1918 р. Зафіксовано також постанову про допомогу ЗУНР коштами, збіжжям й налагодження товарообміну між республіками.

Ключові слова: УНР, ЗУНР, договір, протокол, Фастів.

The publication covers the text and protocol of negotiations on the signing of the Pre-Accession Treaty between the Ukrainian People's Republic and the Western Ukrainian People's Republic in Fastiv on

December 1, 1918. A resolution on assistance to the Western Ukrainian People's Republic with funds, grain and the establishment of trade between the republics was also recorded.

Key words: UNR, ZUNR, protokol, Fastiv.

Об'єднання Української Народної Республіки (УНР) і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в одну державу, урочисто проголошене на Софійському майдані Києва 22 січня 1919 р. мало свою передісторію.

Українська Національна Рада (далі – УНРада), як політична репрезентація українців Галичини та Буковини, 19 жовтня 1918 р. ухвалила постанову про утворення української держави на українських етнографічних землях Австро-Угорщини. Вимога частини депутатів не створювати самостійної держави, а приєднатися до існуючої в Українській Держави Наддніпрянщині не була підтримана¹. Проте розгортання польсько-української війни у Східній Галичині, яке розпочалося після Листопадового чину 1918 р. у Львові, змусило західноукраїнське керівництво включити питання про об'єднання до порядку денного.

10 листопада 1918 р. УНРада, враховуючи настрої українського населення Галичини, за пропозицією Романа Перфецького, доручила новоствореному урядові – Раді Державних Секретарів (далі – РДС) здійснити необхідні заходи для об'єднання всіх українських земель в одну державу². Як стверджував депутат УНРади Антін Чернецький, він та Дмитро Вітовський увійшли до складу РДС тільки під умовою реалізації об'єднання з «Великою Україною»³.

¹ Див.: Павлишин О. Мирон Кордуба: між наукою та політикою // Кордуба М. Щоденник 1918–1925. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2021. С. 16-17.

² ЦДІА України у Львові, ф. 581, оп. 1, спр. 123, арк. 1.

³ Див.: Ріпецький С. Бібліографія джерел до історії Українських Січових Стрільців. Нью-Йорк, 1965. С. 61.

За словами Василя Кучабського, «це рішення було спершу подумане як принципіальна “соборницька” заява, щодо якої годі було сказати, коли можна буде її зреалізувати, але події на Наддніпрянщині зробили її небаром актуальною»⁴.

В Українській Державі саме розпочалося протигетьманське повстання з реальними шансами на успіх. Відтак керівництво ЗУНР було змушене переорієнтуватися на новостворене політичне керівництво – Директорію. Остання, як стверджував у своїх спогадах Дмитро Паліїв, виявляла тоді більше зацікавлення в об'єднанні українських земель, аніж ЗУНР. На думку голови Директорії Володимира Винниченка, українську державність з внутрішнього та зовнішнього боку могли скріпити два чинники. Перший – це здобуття Києва, що – з огляду на тогочасну присутність там німецьких військ – видавалось В. Винниченкові неможливим. Другим, більш реальним заходом він уважав об'єднання УНР і ЗУНР⁵.

Очевидно, соціалістично орієнтований склад Директорії не був надто бажаним партнером для керівництва ЗУНР. Більшість РДС була проти негайної реалізації злуки. Відповідні інструкції отримала урядові делегати ЗУНР – Лонгин Цегельський та Дмитро Левицький, що прямувала на переговори з Директорією⁶. Початок переговорного процесу мав послужити базою для конкретної співпраці та взаємодопомоги й задовільнити соборницькі прагнення основної маси західноукраїнського населення та війська⁷.

⁴ *Кучабський В.* Вага і завдання Західно-Української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919-ого р. // Дзвони. Львів, 1932. Ч. 11. Листопад. С. 723.

⁵ *Паліїв Д.* Жмут споминів // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1935 рік. Львів, 1934. С. 42.

⁶ Там само. С. 40.

⁷ *Павлишин О.* Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37/1. С. 327-329.

Відомо, що делегати ЗУНР зустрілася з Директорією у м. Фастів де й підписали Передвступний договір. Про поїздку галицьких делегатів в Наддніпрянщину, розмови з членами Директорії та обставини підписання договору згадував у своїх спогадах Л. Цегельський⁸. Він стверджував, що особисто підготував проект договору, узгодив його з Д. Левицьким і ознайомив з текстом членів Директорії⁹.

Зміст Передвступного договору тримався в таємниці і був оприлюднений щойно через місяць після його підписання – 3 січня 1919 р. на засіданні доповненого складу УНРади в Станіславові, перед обговоренням ухвали про Злуку УНР і ЗУНР¹⁰.

Текст договору публікувався в часописах ЗУНР: «Дрогобицький Листок» (Дрогобич) та «Нове Життя» (Станіславів)¹¹, пізніше – в еміграційних виданнях: монографіях Михайла Лозинського¹², Костя Костіва¹³ та о. Ісидора Нагаєвського¹⁴.

На жаль, текст одного з ключових документів актів об'єднання¹⁵ не поміщений у багатотомному зібранні документів і

⁸ *Цегельський Л.* Від легенд до правди. Спомини про події в Україні звязані з Першим Листопадом 1918 р. Львів: Монастир Свято Іванівська Лавра. Видавничий відділ «Свічадо» 2003. С. 126-142.

⁹ Там само. С. 141-142.

¹⁰ Див.: Перше засідання Укр. Нац. Ради // *Нове Життя*, Станіславів, 1919. 4 січня. Ч. 4. С. 2.

¹¹ *Передвступний договір* // *Нове Життя*. Станіславів, 1919. Ч. 4. 4 січня. С. 3-4; *Дрогобицький Листок*. Дрогобич, 1919. № 2. 7 січня. С. 2-3.

¹² *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920, Нью Йорк: Червона Калина 1970. С. 67.

¹³ *Костів К.* Конституційні акти відновленої Української держави 1917–1919 років і їхня політично-державна якість, Торонто, 1964. С. 167-169.

¹⁴ *Нагаєвський І.* Історія Української Держави двадцятого століття, Рим 1989. С. 444-445.

¹⁵ Див.: *Павлишин О.Й.* Акти Злуки УНР і ЗУНР // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Акти_Злуки_УНР_і_ЗУНР.

матеріалів ЗУНР, підготовленому Олександром Карпенком й надрукованому в Івано-Франківську¹⁶.

Віднайдені нами архівні документи доповнюють наші знання про обставини підписання договору та його оригінальний зміст. Перший документ, який зберігається в Архіві НТШ Варшавської національної бібліотеки – Протокол № 3 перемовин членів Директорії та делегації ЗУНР. У протоколі йдеться, що сторони заслухали текст передвступного договору й постановили його підписати.

Зафіксовано також постанову про підтримку пропозиції представників ЗУНР про допомогу їй коштами, збіжжям й налагодження товарообміну між ЗУНР і УНР. Визначено розміри фінансової допомоги та обсяг продовольства й товарів для обміну. Слід відзначити, що рішення ухвалено до юридичного закріплення об'єднання держав.

Другий документ, який зберігається у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника є рукописним фрагментом, а фактично – преамбулою договору. Зберігання документа у фонді Івана Калиновича¹⁷ не можна вважати випадковим, адже фондоутворювач був редактором часопису «Дрогобицький Листок», який опублікував договір. Також І. Калинович – член делегації ЗУНР на проголошенні Актів Злуки 22 січня 1919 р. ну Києві.

Ймовірно, що секретарі, які фіксували протокол перемовин й текст договору, були різні особи. В одному випадку маємо

¹⁶ Див.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали у 5-ти томах / Керівник роботи і відповідальний редактор Олександр Карпенко (далі – *ЗУНР. Документи і матеріали*), Івано-Франківськ: Лілея–НВ, 2003, т. 2: Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / Укладачі О. Карпенко, К. Мицан. 712 с.

¹⁷ Калинович Іван (1885–1927) – педагог, редактор українських часописів, бібліограф, громадсько-політичний діяч Член УСДП. Депутат УНРади. Автор численних тематичних бібліографій доби української революції, українського руху та її діячів.

написання члена Директорії як «Симон Питлюра», в іншому – «Семон Петлюра».

Привертає увагу факт, що протокол і текст договору підписали з боку УНР тільки чотири члени Директорії: Володимир Винниченко, Панас Андрієвський, Симон Петлюра та Федір Швець. Відсутній в обох документах підпис Андрія Макаренко, хоча Л. Цегельський згадував про його присутність останнього у Фастові і його участь у перемовинах¹⁸.

Порівняльний аналіз текстів договору опублікованого М. Лозинським, К. Костівим та І. Нагаєвським, засвідчує, вони піддавалися мовній редакції. Тому для представлення його оригінального змісту публікуємо версію, яка поміщена в часописі «Нове Життя» (Документ 3).

Публікація матеріалів Передвступного договору не тільки доповнює наші знання про генезу та обставини інтеграції УНР і ЗУНР, але демонструє практику підготовки та оголошення офіційних актів об'єднання. З іншого боку, публікація спонукає нас до подальших архівних пошуків задля віднайдення протоколів перемовин № 1 і № 2, а також оригінальних примірників Передвступного договору підписаного сторонами.

ДОКУМЕНТ 1.

“Копія:

Протокол № 3

Присутні: голова Директорії В. Винниченко, Члени Директорії: С. Питлюра*, Ф. Швець і П. Андрієвський; представники зах. Укр. Нар. Респ. Л. Цегельський і Д. Левицький.

Слухали: предвступний договір про злуку Західно-Української Народної Республіки з українською Народною Республікою в одну державну одиницю.

¹⁸ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. С. 138. 142.

* Так у тексті

Постановили: підписати договір в двох примірниках, причому оден залишити в ділах Директорії а другий видати на руки представникам Зах Укр. Нар. Республіки.

Слухали: Пропозицію представників Зах. Укр. Нар. Республіки Л. Цегельського і Д. Левицького про допомогу цій Республіці грішми і збіжем і про товарообмін між цією Республікою і Українською Народньою Республікою.

Постановили: в допомогу видати Зах. Укр. Нар. Республіці шість мільонів карбованців і 150000 пудів збіжа і при тому зараз видати 500 000 крон а решту в міру потреби потім збіжа видавати в міру потреби. Що торкається до товаро-обміна Українська народня Республіка дає Зах. Укр. Нар. Республіці 100 000 пудів цукру і 5 вагонів тютюну а остання дає першій 35 вагонів смарів, 5 вагонів бензину і 1000 вагонів керасину і обрахунок товарів і ціни устанавляє спільно комісія складена з представників вищезгаданих республік, передача товарів має відбуватись в Підволочиску; Представником Української Народної Республіки при приємі товарів призначається д. Лініченко¹⁹.

Голова Директорії *В. Винниченко* *²⁰.

¹⁹ Лініченко (Лінніченко) Платон (1884–1937) – правник, урядовець земських установ. У роки Першої світової війни очолював лікарсько-продуктовий загін Південно-Західного Фронту. Урядовець продовольчих департаментів УНР (1918). Брав участь у підготовці торговельно-економічної частини Брестського договору 1918 р. Службовець Українського Товариства Червоний Хрест (1919–1920). Заступник голови Товариства Червоний Хрест УРСР (1921–1928). Арештований більшовицькими спецслужбами 1937 р. у м. Алма-Ата розстріляний. Реабілітований посмертно 1989 р.

* Оригінальний підпис Володимира Винниченка.

²⁰ Biblioteka Narodowa w Warszawie, archiwum NTSz, XXIV–6. Protokoły narady kierownictwa Dyrektoriatu URL i delegatów Zachodniej Ukrainy i in. XI.1918–VII.1919, (mf nr 87288), k. 2-3.

Biblioteka Narodowa w Warszawie, archiwum NTSz, XXIV–6. Protokoły narady kierownictwa Dyrektoriatu URL i delegatów Zachodniej Ukrainy i in. XI.1918–VII.1919, (mf nr 87288), k. 2-3.

ДОКУМЕНТ 2.

«Передвступний договір

заключений дня 1. грудня 1918 р. у м. Хвастові між Українською Народньою Республікою а Західно Українською Народньою Республікою про маючу наступити злуку сих обох українських держав в одну державну одиницю.

Іменем Української Народньої Республіки ділає як її тимчасове правительство установа Українським Народним Союзом, як представником державної волі українського народу на Території Української Народної Республіки Українська Діректорія а саме: П.П. Володимир Винниченко, Семон* Петлюра, Федір Швець і Панас Андріївський. Іменем Західно-Української Народної Республіки ділають П. П. Др. Льонгин Цегельський і Др. Дмитро Левицький Повновласники Ради Державних Секретарів, як тимчасового правительства Західно-Української Народної Республіки установленого Українською Нац. Радою у Львові, а то на основі уділеної їм Радою Державних Секретарів повновласти з дати: Тернопіль 25 грудня 1918 р.**

Обі сторони через своїх повновласників заявляють:».

Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, відділ рукописів, фонд. 57 (Калинович Іван Титович), спр. 793 (Передвступний договір з дня 1-го грудня 1918 р. про злуку УНР і ЗУНР. Рукописна копія. Б. м., б. д. 1 л.), арк. 1.

* Так у документі – *О. П.*

** Так у документі 2 і документі 3. Очевидно дата 25 грудня вказана помилково і йдеться про 25 листопада 1918 р. – *О. П.*

ДОКУМЕНТ 3.

«Передвступний договір

заключений дня 1. грудня 1918. у місті Хвастові між Українською Народньою Републікою й Західно-Українською Народньою Републікою про маючу наступит злуку сих обох українських держав в одну державну одиницю.

Іменем Української Народньої Републіки ділає як її тимчасове правительство установа Українським Народним Союзом, як представником державної волі українського народу на території Української Народньої Републіки Директорія а саме: П.п. Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Федір Швець і Панас Андрієвський.

Іменем Західно-Української Народної Републіки ділають П. п. Др. Льонгин Цегелський і Др. Дмитро Левицький повновласники Ради Державних Секретарів, як тимчасового правительства Західно-Української Народної Републіки, установленого Українською Національною Радою у Львові, а то на основі уділеної їм Радою Державних Секретарів повновласти з дати: Тернопіль 25 грудня 1918 р.

Обі сторони через цих повновласників заявляють:

Ідучи за найгарячішим бажанням українського народу обох Українських Народніх Републік, бути як найскоріше і на віки злученим в єдиній неподільній, незалежній та суверенній українській державі та виповнюючи висловлену виразно волю верховних і рішаючи тимчасових органів обох сих держав, а саме волю Українського національного Союзу і установленої їм Директорії з одного боку, а Української Національної Ради і Ради Державних Секретарів з другого боку – злучитись в одно державне тіло – заключаємо цим слідуєчий

Передвступний договір про державну злуку:

1) Західно-Українська Народня Республіка заявляє сим непохитний намір перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усею своєю територією і населенням, як складова частина державної цілоти в Українську Народню Републіку.

2) Українська Народня Република заявляє отцим рівнож свій непохитний намір зізлятись в найкоротшім часі в одну державу з Західно-Українською Републикою – значить: заявляє свій намір прийняти всю територію і населення Західно-Української Народньої Републики як складову частину державної цілости в Українську Народню Републику.

3) Правительства обох Републик вважають себе звязаними повищими заявами, то значить: уважають себе посполу обовязаними сю державну злуку можливо в найкоротшім часі перевести в діло так, щоби можливо в найкоротшім часі обі держави утворили справді одну неподільну державну одиницю.

4) Західно-Українська Народня Република з огляду на витворені історичні обставинами, окремими правовими інституціями та культурними і соціяльними ріжницями окремішности життя на своїй території, застерігає для своєї території і її населення як будучій частині неподільної Української Народньої Републики, територіяльну автономію, котрої межі означать в хвили реалізації злуки обох Републик в одну державну цілість окрема комісія за ратифікацією її рішень компетентними законодавчими і правительственними державними органами обох Республик. Тоді також установлені будуть детальні умовини злуки обох держав.

5) Сей договір списаний у двох примірниках, як двох окремих оригіналах, по одному для правительств кожної з обох держав, може бути опублікований за згодою обох правительств, т. є. Директорії Української Народної Републики й Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Републики.

Директорія Української Народної Републики: В. Винниченко, П. Андрієвський, Ф. Швець, С. Петлюра.

Повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української Народньої Републики: Д-р Льонгин Цегельський. Д-р Дмитро Левицький.

*Передвступний договір // Нове Життя, Станіславів, 1919.
4 січня. Ч. 4. С. 3-4.*

References

Pavlyshyn O. (2021). Myron Korduba: mizh naukoiu ta politykoiu. *Korduba M. Shchodennyk 1918–1925*. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. [in Ukrainian].

Ripetskyi S. (1965). Bibliohrafiia dzherel do istorii Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv. New-York. [in Ukrainian].

Kuchabskyi V. (1932). Vaha i zavdannya Zakhidno-Ukrainskoi Derzhavy sered syl Skhidnoi Yevropy na perelomi 1918–1919-oho r. *Dzvony*. Lviv, Ch. 11. [in Ukrainian].

Paliiv D. (1934). Zhmut spomyniv. *Istorychnyi kaliendar-almanakh Chervonoi Kalyny na 1935 rik*. Lviv. [in Ukrainian].

Pavlyshyn O. (2002). Obiednannia UNR i ZUNR: polityko-pravovyi aspekt (kinets 1918 r. – persha polovyna 1919 r.) *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. Lviv. Vyp. 37/1. S. 327–329. [in Ukrainian].

Tsehelskyi L. (2003). Vid legend do pravdy. Spomyny pro podii v Ukraini zviazani z Pershym Lystopadom 1918 r. Lviv: Monastyr Sviato Ivanivska Lavra. Vydavnychiy viddil «Svichado». [in Ukrainian].

Lozynskyi M. (1970). *Halychyna v rr. 1918–1920*, New York: Chervona Kalyna. [in Ukrainian].

Kostiv K. (1964). *Konstytutsiini akty vidnovlenoi Ukrainskoi derzhavy 1917–1919 rokiv i yikhnia politychno-derzhavna yakist*, Toronto. [in Ukrainian].

Nahaievskyi I. (1989). *Istoriia Ukrainskoi Derzhavy dvadtsiatoho stolittia*. Rome. [in Ukrainian].

Karpenko O., Mytsan K. (2003). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923*. Ivano-Frankivsk, Lileia–NV, t. 2. [in Ukrainian].